

Conceptualització i origen del precariat; globalització, neoliberalisme i mercantilització de la vida

Las leyes son para que las cumplan
los pobres.

Las leyes son hechas por los ricos
para poner un poco de orden a la explotación.
Los pobres son los únicos cumplidores de leyes
de la historia.

Cuando los pobres hagan las leyes
ya no habrá ricos.¹

¹ Poema de R.Dalton tret de la conta d'Instagram @cafeins 19/5/17

El precariat és una nova classe social resultat de les polítiques neoliberals defensades per sociòlegs i economistes com Milton Friedman i polítics com Ronald Reagan i Margaret Thatcher, aplicades en l'era de la Globalització (1970-2008) , que postulen que el creixement i el desenvolupament depenen de la competitivitat, que ha de maximitzar-se, permetent que els principis del mercat - un darwinisme dut a l'extrem- impregnin tots els aspectes de la vida.²

Aquests teòrics van presentar aquestes idees conservadores i restauradores, regressives, com una revolució. Recorrien al progrés, la raó i la ciència -econòmica- per a justificar-se, i així ridiculitzar, com a cosa arcaica, el pensament i l'acció progressistes.³

Es tracta d'una transmutació de conceptes: convertir en nou i revolucionari un sistema retrògrad que anihila millores socials aconseguides amb esforç de la classe treballadora per a anar a raure a la mateixa situació -desfavorable, per dir-ho suau, per a la gran majoria de la població mundial- anterior a aquest, deixant per vell i obsolet un model progressista -de millora per a aquesta majoria de persones- que, en realitat, és molt més modern.

Argumentaven que, si no es sotmetien els sindicats i es reduïen les seguretats assolides per a la gent després de la segona guerra mundial, s'acceleraria la desindustrialització, augmentaria la taxa d'atur i es frenaria el creixement econòmic, per tant es contrauria la inversió i augmentaria la pobresa.

Ras i curt, el seu objectiu era que la humanitat servis a l'economia -i als interessos de l'elit- enlloc de ser a la inversa, com seria natural.

² Standing, Guy *El precariado. Una nueva clase social*

³ Bourdieu, Pierre *Cortafuegos. Reflexiones para servir a la resistencia contra la invasión neoliberal.*

4

Una tesi que es va fer popular a la dècada dels 80 era que els governs havien de promoure la flexibilitat del mercat laboral per a evitar que els costos del treball pugessin i les empreses es traslladessin a on aquests fossin més barats.

Per a mantenir la inversió i el treball "a casa" es va sacrificar la seguretat dels treballadors i es va procedir al desmantellament de l'estat del benestar, establert per anteriors governs socialdemòcrates -

⁴ Vinyeta d' *El Roto* trobada a la conta d'Instagram @_avica 19/7/17

que van cedir a les demandes neoliberals- i resultat d'anys de lluita de la classe obrera per millorar les seves condicions de vida i de treball.

Com a conseqüència d'això es van traslladar els riscos i la inseguretat dels quals l'Estat del benestar protegia a l'espatlla dels treballadors i les seves famílies, que hi han de fer front pràcticament desemparats. Al estendre's la flexibilitat laboral van augmentar les desigualtats socials, i l'estructura de classe sobre la que es basava la societat industrial es va fer més complexa, però no menys classista: la del precariat és una estructura de classes fragmentada; està format per gent amb relació de confiança molt escassa o nul·la amb l'Estat i que tampoc té el contracte social que el proletariat tenia amb aquest, consistent a obtenir seguretat en la feina a canvi de subordinació i lleialtat.

El precariat també és peculiar en el seu estatus, que és truncat: no es solapa ni amb les professions artesanals, d'estatus intermig, ni amb les professions de més prestigi. S'enfronta a una mena de crisi de personalitat, definida en termes d'ocupació, perquè el proletariat d'abans, que configuraven fonamentalment obrers i artesans, l'estrat més baix -o gairebé més baix, si contem que la indigència i mendicitat absolutes estan per sota- de la societat tenia molt clar quina era la seva posició i quines eren les diferències entre la seva vida i la dels treballadors "de coll blanc" i posteriorment petits burgesos, la feina dels quals ja requeria certa preparació i dotava de cert estatus. Ara, aquesta classe mitjana està fonent-se amb l'estrat més baix i en comparteix la situació precària. Fusió en aquest cas no vol dir homogenització; el precariat engloba des d'immigrants en situació irregular fins joves universitaris que depenen de subvencions per a

poder estudiar i saben que probablement la seva futura -o simultània- feina remunerada no estarà a l'alçada de la seva formació.

Tots tenen en comú la inseguretat en els ingressos -l'estructura dels quals tampoc coincideix amb la que correspondria a les velles nocions de classe- i la falta de seguretat -econòmica, social, identitària-i això que indueix a una vulnerabilitat que va més enllà de la quantitat de diners rebuts en un moment en particular; comparteixen la falta de suport comunitari i d'ingressos complementaris, com subsidis empresarials o estatals assegurats i d'altres ingressos privats -herències...- que complementin aquests guanys.

A més de la inseguretat en la feina i el salari, no es senten part d'una comunitat laboral solidària, intensificant la sensació d'alienació i instrumentalització de tot allò que han de fer.

Hi ha molts grups diferents inserits al precariat sense l'habilitat de controlar el seu temps i el seu desenvolupament professional. Aquesta situació confusa i de falta d'unitat, de consciència comú de classe, explica la desorientació, el letarg del precariat.

En aquest marc social, els governs varen permetre una orgia de consum insostenible, ja que aquest consumisme desenfrenat i irracional és l'objectiu últim d'aquest model econòmic, mentre debilitaven les institucions de solidaritat social.

"Aquest sistema vol que la gent s'endeuti. I vol una gran quantitat de deute, perquè el deute produeix beneficis, produeix ingressos amb els

interessos i fa que la gent sigui disciplinada, els fa porucs. Si tens molts deutes i ets al precariat, tens por, i això és el que volen"⁵

Fins i tot la política s'ha mercantilitzat, presentant els seus candidats amb campanyes dissenyades a la manera d'anuncis publicitaris de productes de consum, com la campanya de Barack Obama a les eleccions presidencials de 2008: un eslògan potent, suport de famosos i celebritats, una imatge acurada i pensada per a connectar amb els joves votants d'arreu... que paradoxalment cada vegada es senten més desconnectats de la política perquè senten que aquesta va en contra seva, perquè les mesures aplicades els sumeixen en la precarietat. Els partits polítics depenen de les grans oligarquies mundials i per això les han de servir, perdent la seva funció primigènica d'element de cohesió i representació ciutadana. El vot s'està revestint d'un aura d'inutilitat que desanima a molts a exercir-lo i a implicar-se a la vida política, de la que es veuen bandejats, posant de manifest el classisme extrem de la política, que serveix a l'elit i perpetua la frustració de la resta.

És perillós: com menys informada està la gent -sigui a causa de la deixadesa personal i/o del conglomerat de (des) informació que conforma el panorama mediàtic actual, que sovint està sotmesa a interessos empresarials, quan no directament manipulada per aquests- i més insegura es sent, més senzill és que es cregui discursos populistes -com el del president nord americà Donald Trump, per exemple- que busquen caps de turc, responsables als quals la gent pugui culpar d'aquesta falta de seguretat, que no és només existencial o econòmica, és també social: abans l'Estat tenia el monopoli de la violència, perquè controlava les forces policials i les militars. La gent

⁵ Cita de Guy Standing, reproduint les paraules de l'economista hongarès Karl Polanyi, treta de la entrevista que se li va fer a *La Directa* el 2/12/2015.

sentia que els podia protegir, si feia el que aquest demanava. En canvi, ara l'Estat és cada vegada menys digne de confiança; existeixen arreu del món més màfies i grups armats incontrolats -i en el cas d'alguns països, com el nostre, m'atreveixo a dir que són la mateixa cosa: l'historial delictiu dels membres del PP, Partit Popular que governa a Espanya, mereix que se'l compti com a organització criminal- per tant la por de la gent augmenta, es sent vulnerable. Les estructures de govern saben aprofitar aquesta confusió, aquesta ansietat i aquesta por, i posar-la al seu servei creant explicacions, relacions de conceptes fàcils que serveixin per a demonitzar ètnies i col·lectius, que enfrontin la gent, els estrats del precariat i evitin que aquest vagi més enllà, es fixi en la seva activitat, d'implantar polítiques cada vegada més retrògrades. "La modernitat occidental resulta impensable sense una "cultura política del perill""⁶

Adam Smith ja alabava l'interès egoista com a motor del mercat, i és el que prediquen els economistes neoliberals.⁷

Aquesta competència està conduint als humans a l'infart de l'ànima: El filòsof germano-coreà Byung-Chul Han postula un canvi de paradigma en l'era de la globalització; en la que es passa d'una societat immunològica on s'ataca la diferència -és a dir, la societat rebutja allò que li resulta estrany i ho sotmet amb disciplina, tal com un antibiòtic carrega contra una bactèria que infecta l'organisme- a una d'atòmica, en la que els individus són alienats i reduïts a *animal laborans* que, interioritzant el dogma que promou la societat de l'excés de positivitat, cimentada en les bases neoliberals, assumeixen la possibilitat, responsabilitat, fins i tot, d'excel·lir en infinitat de tasques

⁶ Foucault, Michel *Nacimiento de la biopolítica*

⁷ Standing, Guy *El precariado, Una nueva clase social*

diferents -ja que, suposadament, no hi ha més límit que les pròpies capacitats- i empunyen el flagell contra sí, configurant una societat mercantilista, atòmica on s'elimina la solidaritat social per promoure una filosofia de tots contra tots, començant per competir amb sí mateixos fins a l'esgotament, físic i anímic.

"La societat disciplinària de Foucault ha canviat de presons, comissaries i fàbriques a gimnasos i edificis de oficines. Ja no es disciplinària sinó de rendiment. Els individus son *emprenedors de sí mateixos*"⁸

La competència es fomenta amb paranoia, amb por de l'altre: la misèria resultant d'un repartiment de la riquesa clamorosament desigual genera frustració, que sempre busca el seu tub d'escapament en l'agressió.⁹ I el neoliberalisme gestiona aquest fet: fomenta la por i la paranoia difonent estereotips als mitjans de comunicació -com, per exemple, l'associació dels conceptes àrab, musulmà, oriental amb fanatisme, terrorisme, irracionalitat- que contribueixen a la fragmentació social, i mentre estem esporuguits a casa, entretinguts enfrontant-nos els uns als altres, la seva posició privilegiada queda intacta i el seu model pervers perpetuat. "...crear la necessitat de seguretat com a ideal polític màxim, un ideal que serveix per a acumular poder dins de l'Estat i de les institucions empresarials mentre es produeix un nou tipus de subjecte [...] el discurs de la precarietat consolida el poder d'aquells que el fan servir tant per prometre la seva reducció com per amenaçar amb la seva prolongació".

10

⁸ Han, Byung-Chul *La sociedad del cansancio*

⁹ Kapuscinski, Ryszard *El mundo de hoy. Autorretrato de un reportero*

¹⁰ Pròleg de Judit Butler a *Estado de inseguridad. Gobernar la precariedad* de Lorey, Isabell

A aquestes alçades no cal dir que es tracta d'un model social, polític i econòmic fal·laç:

el lliure mercat que promou en realitat no existeix, perquè aquest està estructurat d'una manera per a fer que la plutocràcia s'enriqueixi amb els beneficis dels impostos, que l'Estat inverteix en subvencions perquè aquesta minoria pugui dur a terme la seva activitat.

Quan hi ha dèficit pressupostari, en canvi, s'opta per mesures d'austeritat, és a dir, retallar les infraestructures socials, salut i educació, de les que es beneficia el precariat, augmentant les desigualtats i la fragmentació de classes i generant conseqüències negatives per a tothom, no només per a les classes més perjudicades. Fins i tot per als triomfadors hi ha un sentiment que allò que fan no està bé, no és legítim. Hi ha estudis que demostren que les societats, en conjunt, més felices, són aquelles en que la desigualtat no és gaire gran.¹¹

L'austeritat, de fet, és una manera d'aturar la roda: el filòsof francès Serge Latouche defensa la reducció de la jornada laboral per tal de generar més demanda i així també generar oferta, al contrari del que postulen aquestes mesures: "Si ens passem el dia treballant, la possibilitat d'engegar l'economia invertint en oci, cultura o qualsevol altra cosa més que lo bàsic per sobreviure és molt i molt limitada [...]. Tenim molta gent sense feina i molta gent que treballa més per guanyar menys. Jo retrec als economistes del meu país que no hagin baixat a la pista a denunciar aquell eslògan presidencial -de Nicolas Sarkozy- que diu que s'ha de treballar més per guanyar més, legitimant l'explotació del precariat."¹²

¹¹ Entrevista a Guy Standing publicada al diari *Ara* el 3/1/2016 inclosa a l'annex.

¹² Declaració de Serge Latouche a *eldiario.es* en l'entrevista publicada el 5/12/15. inclosa a l'annex.

"El que oblida la gent que diu aquestes coses es que un home acostuma a gastar el que guanya, i al gastar genera feina. Al gastar els seus ingressos, un home posa tant de pa a les boques dels altres com el que els hi treu al guanyar. El veritable malvat, des d'aquest punt de vista, és l'home que estalvia".¹³

En la mateixa línia, Carlos Taibo diu: " En primer lugar, el crecimiento económico no genera- o no genera necesariamente- cohesión social. Al fin y al cabo, éste es uno de los argumentos centrales esgrimidos por los críticos de la globalización capitalista. [...] El crecimiento económico genera, en segundo lugar, agresiones medioambientales que en muchos casos son, literalmente, irreversibles. El crecimiento económico, en tercer término, provoca el agotamiento de los recursos que no van a estar a disposición de las generaciones venideras. En cuarto y último lugar, el crecimiento económico facilita el asentamiento de lo que más de uno ha llamado el "modo de vida esclavo", que nos hace pensar que seremos más felices cuantas más horas trabajemos, más dinero ganemos, y sobre todo, más bienes acertemos a consumir (amb l'afegit que, en el marc d'una societat cada vegada més mercantilitzada, els béns de consum no es limiten a objectes materials...cada vegada més experiències vitals, la salut i l'educació es presenten com un producte, una inversió de futur en el sentit més utilitarista del concepte). Por detrás de todas estas aberraciones, creo que hay tres reglas de juego que lo impregnan casi todo en nuestras sociedades. La primera es la primacía de la publicidad, que nos obliga a comprar aquello que no necesitamos, y a menudo aquello que objetivamente nos repugna. El segundo es el crédito, que nos permite obtener recursos para aquello que no

¹³ Russell, Bertrand *Elogio de la ociosidad*

necesitamos (o si; en la precarització extrema de la vida a la qual assistim, en la que les seguretats que fan possible l'existència més bàsica estan cada vegada més sotmeses a les regles del mercat, i per tant l'Estat ja no les garanteix, el crèdit és sovint l'única manera de pagar lloguers, factures i educació). Y el tercero y último, la caducidad de los productos, que están programados para que, al cabo de un periodo de tiempo extremadamente breve, dejen de servir, con lo cual nos veamos en la obligación de comprar otros nuevos".¹⁴

A més, les regles del mercat laboral (atur, pensions, concessió de patents) estan pensades per a perpetuar aquesta estructura, per tant els ciutadans es troben en una situació de pèrdua de drets civils (convertint-se en *denizen*, terme antagonista del concepte de "ciudadà" que no té traducció de l'anglès) i són cada vegada més vulnerables: molts no poden pagar l'advocat o les taxes judicials, ni poden permetre's el luxe de perdre el judici, potser ni tan sols de recórrer la multa.

La gran diferència del precariat amb el proletariat que el precedeix és que aquest darrer lluitava contra l'amo; era una pugna interclassista (composta per dos classes molt més homogènies, no com en el cas del precariat, que engloba tants grups diferents) per el propi benefici de cada estrat social.

En canvi, el precariat lluita contra l'Estat, i contra les condicions que el defineixen com a classe: vol abolir-se, propiciar una transformació estructural mitjançant teories com la del decreixement i l'anti-globalització (que aposten per una disminució regulada de la producció en favor d'un estil de vida més saludable i respectuós amb

¹⁴ Entrada de la Wikipedia espanyola referent a Carlos Taibo, on es recull aquesta declaració seva. Darrera consulta 19/7/2017

el planeta i la biodiversitat, incloent-nos a els humans, de manera que les desigualtats socials es redueixin, en lloc de seguir apostant pel creixement en sí mateix).

"Que la precarització s'hagi tornat un instrument de govern vol dir que el grau de precarització no pot sobrepassar un determinat llindar, no pot posar seriosament en perill l'ordre existent, per tant, no condueix a la rebel·lió. L'art de governar avui dia consisteix en equilibrar aquest llindar".¹⁵

Cal apretar sense afogar; perquè així es segueix consumint i produint obedientment.

"No, no vivim en una aldea global, sinó en una metròpoli global, o més aviat en una estació de ferrocarril o de metro global per la que passa l'eixam de la *multitud solitària* de David Riesman, formada per persones atabalades i amb els nervis destrossats que, indiferents les unes a les altres, no desitgen cap aproximació ni un acostament mutu. Certament, sembla que quanta més electrònica tenim, tant menor és el tractament i el contacte humans"¹⁶ ...fins al punt que ara, per posar un exemple, el tracte entre pacient i metge de la seguretat social ha canviat, s'ha deshumanitzat: els constants canvis de torn impossibiliten la relació íntima i de confiança que s'establia abans entre el pacient i el professional, que treballa en base a un historial de dades digitalitzades del pacient que sovint sembla que guien més el diagnòstic que l'exploració in situ. L'experiència d'anar al metge s'ha despersonalitzat, ha agafat un caire fordista, i això que aquí Espanya aquest servei és -encara- gratuït i d'abast més ampli que models com

¹⁵ Lorey, Isabell *Estado de inseguridad. Gobernar la precariedad*

¹⁶ Kapuscinski, Ryszard *El mundo de hoy. Autorretrato de un reportero.*

l'estadounidenc o alemany, molt més dependents de l'assegurança privada.

La pobresa i la precarietat són una subcultura: afecten i determinen la manera de viure i també de pensar de les persones. Sumit en la precarietat i sense una sensació de seguretat és impossible pensar a llarg termini. Les persones precaritzades estan sotmeses a pressions i experiències que porten a una existència precària, confinada en el present, sense una identitat o sensació de desenvolupament segures en relació a la feina o l'estil de vida.¹⁷

George Orwell ho va demostrar sotmetent-se deliberadament a condicions d'extrema pobresa, i va poder constatar com la ment d'un home cultivat com ell s'empobria eliminant els pensaments abstractes, que en aquesta situació resulten accessoris, per a limitar-se a aquells purament pràctics i de supervivència.

La pel·lícula *Entre pillos anda el juego -Trading places*, originalment (1983) es basa en un experiment per l'estil: dos vells milionaris (interpretats per Ralph Bellamy i Don Ameche) tenen opinions oposades pel que fa al determinisme social. Decideixen fer una aposta i comprovar qui té raó trastocant les vides del seu ric i *snob* nebot polític Louis (Dan Aykroyd) i d'un captaire negre del carrer (Eddie Murphy) intercanviant-les i espiant la manera en què es comporten l'un en la posició socioeconòmica de l'altre. Acaben confirmant que la pobresa influeix molt en el caràcter, tot i que aquest té uns trets propis de cada individu que, tot i que es manifesten segons les seves condicions de vida, no són extrapolables a la resta de l'estrat social al qual pertany.

¹⁷ Standing, Guy *El precariado. Una nueva clase social*.

Hi ha precaris que poden estar d'acord, fins i tot contents amb la seva situació: profitècnics que gaudeixen passant d'un projecte a curt termini a un altre, joves motxillers que es decideixen per una vida errant o jubilats per a qui els ingressos provinents d'una feina precària suposen un complement a les seves pensions. Però aquests no són la majoria i tampoc han de ser una justificació per a la precarització dels altres grups ni per a la regressió en matèria de benestar social: les feines temporals han contribuït a amagar l'extensió de l'atur i la feina submergida amb símbols ficticis de mobilitat ocupacional i desenvolupament personal. No ens podem conformar. Si la societat és diferent, necessita que la política també s'hi adapti. Si el sistema econòmic global requereix que hi hagi molta gent ocupada en feines temporals, el govern hauria de replantejar les condicions que ho causen per a reduir la precarietat que això suposa, ja que molts precaris tenen la sensació que la seva feina és instrumental, oportunista i precària, i que no els proporciona una identitat laboral o una carrera, tal i com el terme s'entén en el marc del laborisme (aconseguir i mantenir a perpetuïtat, amb opció a millores tals com la possibilitat d'ascendir dins l'empresa, un lloc de treball que consolidi una identitat professional amb la que l'individu s'identifica).

El que s'espera del precariat és que estigui en tot moment disponible - i agraït- d'acceptar qualsevol oferta, "oportunitat" laboral que des del mercat se li exigeixi. Que conformi la mà d'obra més rentable possible, amb tota la violència que això suposa: "l'home és un llop per a l'home".¹⁸

¹⁸ Titus Maccius Plautus

En la novel·la *Los perros y los lobos* (1940), l'última que l'autora va publicar en vida, abans d'esser assassinada a Auschwitz, Irène Némirovsky descriu magistralment la diferència de les condicions de vida de l'Ada i en Harry Sinner, dos parents llunyans membres de branques diferents de la mateixa família jueva ucraïnesa.

L'Ada vol ser pintora, i en la història es manifesten les dificultats que imposa la pobresa al procés creatiu, a més de als altres aspectes de la vida. Casada amb el seu cosí Ben, un noi del mateix estrat social que ella, astut, espavilat i fet a si mateix que sobreviu com i del que pot en el París dels anys vint, porta una existència frustrant que acaba per posar fi al seu matrimoni. En la discussió final, abans de marxar i deixar-la, en Ben arreplega quatre coses i les posa en una petita maleta mentre profereix un monòleg on expressa la frustració, l'anòmia i una filosofia de vida pròpia del precari que es creu el discurs neoliberalista i cau al seu parany, que el convertirà en un home errant, sense família i sense valors, sense contingut, capaç de sacrificar la seva vida per a ser només una eina. És un dels perills de la precarietat.

En les primeres manifestacions del que es coneix com l'Euro May Day (2001), un moviment en què joves precaris es manifesten en contra de la competitivitat i la precarietat imposada pel model neoliberal, ja es nota la diferència en les reivindicacions d'aquests vers els sindicalistes, que fins llavors acostumaven a organitzar aquestes manifestacions relacionades amb els drets dels treballadors: aquests entenien com a única resposta a la precarietat el retorn al model laborista que ells mateixos havien contribuït a crear a mitjans del segle XX (i també a destruir, al resistir-se a les polítiques de globalització i flexibilització adoptades a les dècades dels 80 i dels 90 per a mantenir a tota costa l'immobilisme del seu model. Hauria estat millor, en opinió d'Standing, acceptar-les, i forçar a canvi un model

estatal que garantís a tothom seguretat, introduint mesures com la renda bàsica, que comentaré més endavant) i que consisteix a mantenir feines estables a llarg termini, amb els seus complements. Un model que el precariat ja no troba vàlid: som molts els joves -i no tant joves- que no volem veure'ns ancorats en una rutina a temps complet perpetuada al llarg de la nostra vida laboral.

És el cas de la mare d'una amiga meva, que és una immigrant xilena de 47 anys que en fa més de dinou que viu a Espanya. Va venir amb la seva filla a viure aquí perquè considera que li proporciona una vida més còmode i rica que la que feia a Xile: amb la residència espanyola es pot moure per Europa i conèixer la cultura d'altres països durant els períodes de temps que hi passa (ha viscut a Suïssa, França i Itàlia, a més d'aquí). Ha fet feines de tot tipus, sobretot al ram de l'hostaleria i la cuina, que és el que prefereix. Feines inestables i temporals que mantenen aquesta mena de viatge permanent, que ella diu que evita que es senti estancada i l'enriqueix en cultura i valors. És una precària relativament contenta.

El model laborista que els sindicats s'acontentarien a retornar ja no és vàlid per al precariat, fins i tot hi entra en conflicte, però tampoc vol estar a la intempèrie, enfrontar-se en solitari a la inseguretat a què el sotmet el model neoliberal.

Ens trobem entre dos pols oposats, dues úniques - de moment- alternatives que no són vàlides.

Tal com deia un graffiti aparegut a Madrid, "el pitjor seria tornar a la vella normalitat"...però el millor, què serà?

Canvi de paradigma en els models de treball: mercantilització de la força de treball i inseguretat per al precariat

El model nord americà ha aconseguit una victòria total, ens deien, i per fi podem dedicar-nos al consum i a l'espectacle. A la dècada dels 90, el final de la Guerra Freda va ser proclamat com la fi de tota guerra, de tot conflicte; ja no hi hauria més drames, ni tragèdies, ni problemes al món. Al seu lloc, es va desenvolupar una cosa molt profitosa per als interessos del gran capital: una ideologia de consum. I la ideologia de consum necessita de pau i tranquil·litat, de bon ànim i esperit alegre. En vista d'això, totes les desgràcies, preocupacions i tragèdies d'aquest món van ser deixades de banda i silenciades; van desaparèixer de les pantalles de televisió per a deixar pas a l'entreteniment: una festa inacabable, un turisme plàcid, *culebrons* frívols, campanyes nadalenques (per al dia del pare, de la mare, dels enamorats...) en una paraula: es va crear la il·lusió que vivíem en un món sense problemes, sense desgràcies, sense conflictes. I aquest somni es va interrompre l'11 de setembre de 2001. Es va acabar la idea d'*entertainment*. Neil Postman va escriure als anys 90 un llibre anomenat *Divertim-nos fins a morir*. Massa riure, massa alegria, massa frivolitat. I tot això se'n va anar a l'aigua aquest dia. La sacsejada va despertar a la gent i va posar de manifest que el món en què vivim és un món de conflictes, de forces i interessos d'allò més dispars, i que la història, aquesta història que dia a dia es va desenvolupant davant dels nostres ulls, està tant plena de contradiccions i de trampes mortals i té una dimensió tràgica tant impossible d'evitar...perquè la història no és sinó la manera en què es crea i es revela la vida. ¹⁹

¹⁹ Kapuscinski, Ryszard *El mundo de hoy. Autorretrato de un reportero*

Aquest model americà s'ha estès arreu. Standing, a *El precariat. Una nova classe social* posa l'exemple de la transformació de l'economia japonesa. Fins als anys 70 aquesta es conformava per empreses estructurades en jerarquies fermes, rígides: feina de per vida i salaris basats en l'antiguitat. Amb el canvi al model americà els llocs de treball es van veure subjectes a la meritocràcia: els salaris es basaven en el rendiment, es permetia contractar directors estrangers i incorporar-los a mitja carrera -acabant amb el model de relació de proximitat, fruit d'anys i experiències en comú a la mateixa empresa, que permetia que el treballador es sentís més còmode a l'hora d'organitzar-se i exposar les seves opinions, perquè aquesta proximitat fomentava la confiança i per tant la seguretat en el seu lloc de treball. Això, no obstant, té la seva part negativa: la relació massa estreta amb el cap pot cohibir el treballador a l'hora d'acceptar, rebutjar o negociar condicions, perquè els límits entre la relació personal i la laboral es desdibuixen. També, segons Standing, la seguretat que es proporcionava a aquests treballadors japonesos derivava en casos extrems en què els treballadors consolidaven una zona de confort tal que després tenien por a sortir a l'exterior de l'empresa, que es convertia en una mena de família, i a defraudar el patró, creant una dependència amb aquest que els conduïa a l'oxidació professional i personal- sub contractar serveis a través d'empreses de treball temporal, limitant la possibilitat d'ascens per a la resta de treballadors etc. Com Japó, tants altres països han mercantilitzat la seva economia de manera similar, per a ser competents en el marc de l'economia global.

Entre les mesures aplicades per a assolir aquest objectiu s'hi compta la famosa flexibilitat laboral, que consisteix a fer més sensibles les relacions laborals a l'oferta i la demanda, és a dir, a re mercantilitzar la

força de treball i fer-la adaptable, posar-la al servei dels canvis de direcció del mercat sense tenir miraments amb les conseqüències per als treballadors. La contractació de treball temporal resulta clau en aquest procés, perquè resulta molt més rentable i competent. Els salaris són més baixos, els costos de contractació i d'acomiadament també i els riscos d'assumir compromisos a llarg termini que més tard es poden lamentar es veuen igualment pal·liats.

A més, aquells que tenen una feina temporal es poden veure obligats a treballar més intensament que treballadors fixos, a acceptar més d'una feina a l'hora, a veure els salaris reduïts en èpoques de baixa activitat i es poden intimidar més fàcilment, perquè són igualment fàcils d'acomiar i substituir per d'altres que, per necessitat, acceptaran les condicions. Eduardo Magallón parla del mercat laboral més enllà de l'atur i dels nous perfils ocupacionals a l'article del mateix títol²⁰

Jo he treballat en un restaurant amb un contracte "fixe discontinu" pel qual se'm contractava i assegurava per quatre hores setmanals, quan en una jornada en feia tranquil·lament més de vuit, que cobrava en negre. Estava declarada per sota del meu estatus per a poder estalviar despeses de formació i experiència, per tant la meva cotització a la seguretat social i els complements que en puc rebre també va a la baixa. La distribució i compliment de les hores laborals, evidentment, se la reservava l'empresa, cosa que vol dir que no sabia mai del cert quan i quant treballaria, com hauria d'organitzar-me d'acord a això i si podria guanyar els diners que em calien per a afrontar les despeses del mes -i no diguem els imprevistos, pels quals sempre m'he hagut d'endeutar amb la família-. De fet, durant els mesos de baixa activitat feia més treball no remunerat -preparació per a la feina, desplaçament a la feina, adaptació de la resta de la meua vida a la feina- que

²⁰ A l'annex.

remunerat, i la diferència em sortia negativa perquè sovint els diners que cobrava no compensaven ni el que gastava en gasolina, mentre que perdia temps de fer altres coses -o de no fer res!-.

Això ho acceptava perquè, a part de sobreviure durant l'any, m'assegurava el sobreesforç de la temporada, ja que els contractes d'aquest període eren per als que aguantàvem aquestes condicions -a les quals, si et negaves o posaves pegues més d'un parell o tres de vegades, et veies penalitzat deixant de ser convocat per a treballar o sent del tot acomiadat-. Llavors passàvem a ser fixos i assumíem jornades laborals d'unes onze hores diàries amb dia lliure a conveniència de l'empresa -en principi, cadascú podia triar entre tenir-ne o no, però l'empresa se'n reservava el dret a decidir en funció de la seva conveniència. També, teòricament, l'opció de no tenir festa per a suplir, entre tots, un lloc de treball o dos addicionals, i repartir aquest sou entre la plantilla, o bé tenir dia lliure i contractar més treballadors es decidia per consens entre tots. He dit teòricament perquè en els dos anys que vaig passar a l'empresa mai he presenciat ni tinc certesa que s'hagi dut a terme aquesta votació-.

La plantilla la formàvem fonamentalment immigrants i estudiants que no teníem res a veure amb el ram de l'hostaleria; gent jove en condicions precàries que, per a poder compaginar aquesta feina amb d'altres activitats -estudis o altres feines igualment precàries- acceptàvem tota aquesta flexibilitat en els salaris, horaris i condicions de treball. L'empresa prima l'energia i desconexença, la falta d'alternatives del jovent en les nostres condicions a l'experiència d'algú que fa anys que treballa al ram i que resulta menys manipulable. La repercussió al físic i el desgast psicològic d'aquestes condicions i l'efecte que provoquen en la vida familiar són devastadores.

El precariat, com diu Standing, assumeix tota la pressió d'aquesta flexibilitat salarial. Els sous són més baixos, més variables i impredecibles, com he exposat en el meu cas. Així no es pot fer front a imprevistos, com una malaltia o un accident, perquè el mercat de crèdit també té costos molt elevats per a aquells que són insolvents i que estan en major necessitat. Sota el capitalisme global l'ingrés social es cada vegada més insegur. Les empreses deixen anar pes -com Ford, que va proclamar que els canvis a un retir autogestionat eren una millora per als seus treballadors perquè els facilitava la mobilitat inter empresarial, quan el que feia era reduir els costos laborals i transferir els riscos als treballadors⁻²¹ i el cost de la vida augmenta per als qui viuen en la inseguretat econòmica: el pobre pot morir-se, però no posar-se malalt.

Com que és així de rentable, la feina temporal s'estén arreu sota la pressió de la globalització, que ha anivellat les economies mundials fent que les de països com Índia o Xina es desenvolupin i es converteixin en potències -a costa de la precarietat vital dels seus habitants- i contribueixin a l'estancament d'altres economies anteriorment més desenvolupades, ja que resulta molt més rentable fabricar i tenir les empreses allà. "Un enginyer europeu o nord americà que es queda sense feina en benefici d'un col·lega indi que treballa per un salari inferior ha passat per l'experiència de veure com li treuen les seves capacitats: una versió del que els sociòlegs anomenen " desqualificació".²²...fan d' exemple a la baixa: enlloc de millorar les condicions dels precaris d'aquí, diuen que les dels d'allà són pitjor. Serveixen de model per al diable.

²¹ Standing, Guy *El precariado. Una nueva clase social*

²² Sennett, Richard *La corrosión del carácter*

"Detrás de una camiseta de tres euros hay dos pobres: el que la compra y el que la cose. Cada uno en una parte del mundo. En medio, el explotador, que une la necesidad de las dos pobrezas en su beneficio".²³

Ciudadania limitada

La ciudatania s'està convertint en un edifici de drets de molts pisos, on cada vegada menys gent els té tots.²⁴

"El domini converteix la condició precària existencial en la por al mal que poden causar els altres, que han de ser rebutjats i no poques vegades anihilats en ares de la protecció dels amenaçats [...] si els molts estan contaminats d'inseguretat, i per tant la seguretat de la majoria ja no pot ser garantida, llavors les pautes que legitimen la dominació s'esfondren".²⁵

Es pot establir un paral·lelisme entre els *banausoi* grecs i el precariat. Aquests primers feien les feines manuals productives per a la societat - els esclaus feien les d'àmbit privat, per a els seus amos- i no tenien els mateixos drets de ciutadans ni l'oportunitat d'ascendir en l'escala social.²⁶ És aplicable al precariat, que veu també molt limitats els seus drets civils, socials, culturals i econòmics.

En el cas dels immigrants s'hi suma les restriccions de ciudatania -com no poder votar- pròpies del seu estatus, però no cal esser de fora per veure els drets bàsics -com l'accés a un habitatge digne que es

²³ Paràgraf trobat a la conta d'Instagram @cafeins 1/7/17

²⁴ Standing, Guy *El precariado. Una nueva clase social*

²⁵ Lorey, Isabell *Estado de Inseguridad. Governar la precariedad*

²⁶ Standing, Guy *El precariado. Una nueva clase social*

pugui pagar sense liquidar el sou per complert- limitats. Així, enlloc de fer arrels i sentir-se ciutadans, membres d'una nació, els precaris tenen la sensació d'anar a la deriva, de no pertànyer al lloc on viuen, com si hi fossin de passada. Senten que viuen al marge de la societat -aquella que pot gaudir amb plenitud de tots els drets-

Tipus de treball

27

"La vida depèn crucialment, perquè és precària, de les cures i les feines de reproducció".²⁸

I aquestes últimes tenen molt a veure amb allò que es conceptualitza com "femení", perquè durant molts anys de la història humana les dones, pensades com un objecte més que l'home adquiria -amb el matrimoni, un contracte descarat entre famílies, tancat sovint entre

²⁷ Graffiti aparegut a París al maig del 68

²⁸ Lorey, Isabell *Estado de inseguridad*. Governar la precariedad

mascles, que fa relativament pocs anys que s'associa amb l'amor- per al seu confort, han estat les encarregades de la llar i les seves feines, de la criança dels fills i de la cura dels pares ancians i altres familiars que requerien atenció. La seva educació formal es limitava a preparar-les per a aquestes tasques i fer-les un bon entreteniment per als marits. Per tant el seu accés al món laboral era molt limitat: sense poder estudiar no podien optar a feines cognitives, i les feines físiques eren preferentment per a homes perquè estan dotats de més força i resulten més rentables (tant pel patró com per la família: l'un obté més producció i l'altra més diners). A més, la masculinitat sempre s'ha configurat en relació molt estreta al treball remunerat; a la capacitat de l'home de sortir de la llar per a aventurar-se, mostrar la seva vàlua en el món laboral i mantenir així la família. Les dones, però, han aconseguit sortir a l'esfera pública i incorporar-se al treball remunerat (pel qual encara segueixen cobrant un tant per cent menys encara que es tracti de treballs cognitius en els quals el sexe no fa cap mena de diferència. Si està permès pagar menys...perquè modificar les lleis laborals? així resulten molt més rentables per a les empreses, que estalvien milions)...però això no vol dir que el treball no remunerat, és a dir, el reproductiu i curatiu, el que té a veure amb la supervivència bàsica de la família perquè és el que permet el treball remunerat: ningú pot desenvolupar una feina de qualsevol tipus si no dorm, no descansa, no es sent segur a la seva llar, amb una intimitat que permeti desconnectar de l'esfera pública i laboral, elaborar la pròpia identitat, sense tendresa, sense aliments de qualitat...la prova està en els mètodes de producció aplicats a l'Alemanya nazi. Privats d'aquests drets elementals, ja no com a persones sinó com a animals que també som els humans, els reclusos dels camps de concentració sobreviuen

un període aproximat de 3 mesos.²⁹ Per tant, la feina no remunerada és bàsica, i avui dia encara és territori majoritàriament femení (encara que, per sort, cada vegada més homes són conscients que és una necessitat intrínseca de l'ésser humà el fet de cuidar de sí mateix i dels seus estimats, i ho fan amb ganes. Per d'altres, encara, suposa una frustració de gènere i no en són capaços, carregant aquesta feina a les seves parelles o bé subcontractant-la, a altres dones, si és que estan sols). Les dones accepten la triple càrrega de tenir cura de la llar i els fills, desenvolupar una carrera professional -o tenir una feina remunerada- i cuidar de parents ancians, ja que les persones cada vegada tenen més esperança de vida i fan una vida més precària, dependent, per tant aquesta situació barreja la part emocional amb la part pràctica, interessada.

La meva mare es va estar ocupant de mi i de la nostra llar, de pagar les factures del pis on vivíem les dos, amb la seva feina remunerada, que la mantenia 12h fora de casa -les dues hores de desplaçaments i la resta de jornada laboral, amb un descans de vint minuts per a dinar-. A més, es va haver de fer càrrec de la seva mare -i de les responsabilitats que aquesta va deixar vers altres familiars- quan aquesta va començar el seu procés de senilitat.

Amb tanta pressió i tant poc descans, va patir una crisi d'ansietat que li va costar la feina, un lloc precari en un basar en què feina d' "ajudant de dependent", perquè l'empresa trobava més rentable acomiadar-la i contractar algú altre que no esperar que es reincorporés, amb l'afegit que la seva situació podia ocasionar alguna recaiguda o complicació per al cap.

Des de llavors que viu del seu subsidi d'atur, i fins que la seva mare va morir, es mantenien -i a mi, i a la seva germana discapacitada de

²⁹ Levi, Primo *Si això és un home*

retruc- amb aquest ingrés i la paga que rebia per cuidar-la, que ara ja no guanya.

En casos com aquest els lligams afectius es barregen amb la dependència econòmica, que és un altre flagel, un altre focus de frustració vital i de restricció de la llibertat del precari, a més de suposar-li el sacrifici de la vida personal: la meva mare, que havia sigut pintora de manera professional, ha vist el seu ofici convertit en un complement, en una cosa que fa de tant en tant.

El fet de ser dona implica una forta discriminació a l'hora d'optar a una feina perquè s'assumeix que s'està -o estarà, perquè l'índex de fertilitat (és a dir, la possibilitat que et quedis embarassada i puguis demanar una baixa de maternitat per la qual se t'ha de seguir pagant un tant per cent del sou mentre algú altre, a qui també has de pagar, ha de cobrir la teva plaça, si estàs en edat fèril. -A l'annex, un article de la revista *Cosmopolitan* on aconsella la resposta adient en cas que en una entrevista de feina se't pregunti si tens pensat tenir fills- molt més condicionada per la situació familiar.

En aquesta línia, l'article de Nuria Varela a la Vanguardia.³⁰

³⁰ A l'annex.

paraimperfectas

Según las estadísticas, en los últimos años hay menos embarazos, pero las mismas situaciones embarazosas. #PARAIMPERFECTAS

♥ 6.535 Me gusta

paraimperfectas Cruda realidad. Viñeta para la revista @MujerHoy. #Paraimperfectas

Ver los 60 comentarios

Amb tanta feina d'ambdós tipus, remunerat i reproductiu, no queda temps per al treball que Standing anomena "de qualitat". L'oci entès a la manera grega, és a dir, el temps que es necessita per a cultivar-se i esdevenir ciutadà, amb una personalitat enriquida i formada en arts, allò que allibera l'esperit, alimenta la ment i relaxa el cos. El tipus de treball que fa feliç la gent, la fa créixer i connecta amb la seva comunitat. En definitiva, el tipus de treball que ens fa humans, del que avui dia gent se'n veu privada perquè cada dia resulta més car i excloent -a Espanya, l'I.V.A en cultura és del 21%: la gent pràcticament no va ni al cinema, perquè anar-hi una família de quatre supera els trenta euros només en entrades, i, sigui dit de passada, la cartellera és molt limitada si no vius en una gran capital cultural, acostuma a reduir-se a pel·lícules d'entreteniment poc variades i molt comercials-. S'està convertint en un privilegi per a l'elit. Uns quants precaris "prefereixen" cobrir necessitats bàsiques: no hi tenen més remei. Així, per molts la cultura es converteix en un accessori, un complement, i no un pilar fonamental del nostre desenvolupament, de la nostra personalitat i del nostre compliment amb la funció de relació, posat que els humans som -encara- animals socials.

"S'espera del precariat que treballi quan i com se li requereixi, en condicions no escollides per ell, i que dediqui molt de temps a jugar -entreteniment consumista- i no a l'oci creatiu -enriquiment cultural-. Que faci molta feina no remunerada a expenses del seu temps lliure i d'oci, que considera un malbaratament".³²

Opino que és fonamental conscienciar la gent de la vàlua del seu temps de qualitat, del seu dret a ell, fins i tot del seu dret a l'avorriment, tant necessari, tal com postula Bertrand Russel en l'elogi que li dedica "...vull dir, amb tota serietat, que la fe en les virtuts de la

³² Standing, Guy *EL precariado. Una nueva clase social*

feina esta fent molt de mal al mon modern i que el camí a la felicitat i la prosperitat passa per una reducció organitzada d'aquest".³³

"Perder tiempo es el acto más revolucionario y heroico de nuestros tiempos"³⁴

En societats en que la jornada laboral deixa temps per a l'oci, en que la feina remunerada i la reproductiva i de qualitat estan molt més igualades i equilibrades -com la holandesa, en que la jornada laboral mitja dura cinc hores i és molt més compaginable amb la resta de la vida- la sensació d'amargura social i de frustració és molt menor, perquè la gent té temps per a la família i els amics, per a cultivar-se i esbargir-se en tota mena d'activitats. A Espanya, en canvi, tinc la sensació que ens veiem obligats a comprimir tot allò que ens fa feliços en quinze dies cada mig any.

³³ Russell, Bertrand *Elogio de la ociosidad*

³⁴ Frase trobada a la conta d'Instagram @perezfecto 13/7/17

Educació, joventut i precarietat

35

El 40 per 100 dels universitaris espanyols es troben, un any després de graduar-se, treballant en feines per a les quals no fa falta titulació, i que no tenen res a veure amb el seu camp d'estudis.³⁶

Per a comentaristes com Daniel Cohen, el maig del 68 va ser quan la joventut es va definir com a força social autònoma; i els joves d'ara no són millors ni pitjors que llavors, senzillament les seves condicions són diferents i varien segons la classe.

La joventut és el nucli dur del precariat i serà, amb l'energia que la caracteritza, el principal motor de canvi en el moment en què la consciència i les resolucions del precariat hagin madurat prou, hagin adquirit coherència com per a posar-se en marxa. Ara encara són confuses les coses i aquest canvi social està en gestació.

Els joves d'ara han vist com els seus pares perdien el seu estatus, ingressos i estabilitat. Tampoc desitgen, com he dit abans, feines

³⁵ Imatge extreta de la conta d'Instagram @_avica 23/7/17

³⁶ Standing, Guy *El precariado. Una nueva clase social*

perpètuas a l'estil del model laborista, ni volen conformar-se a la precarietat de les feines temporals que sovint generen frustració d'estatus perquè no tenen res a veure amb allò que han estudiat.

A més a més, els estudis s'estan configurant ara com un bé de consum. Els títols i els graduats es converteixen en un producte de comerç la funció de qual és assegurar el teu futur. Cosa que és fal·laç. Res pot assegurar el futur, des d'una perspectiva existencialista, i menys un discurs que promet èxit professional per a tots els seus inversors -els estudiants som més aviat clients ara, i les universitats i escoles empreses-. La realitat és que cada cop són menys els estudiants que obtenen, un cop graduats, la feina i l'estatus que els seus estudis els han promès. La majoria cobra menys que el que han gastat en la carrera, en feines per a les quals no cal qualificació.

L'estat neoliberal ha anat transformant el sistema educatiu fins a convertir-lo en una part coherent de la societat de mercat, reduint l'ensenyança a formació de capital humà, és a dir, a preparar mà d'obra. Amb el benefici afegit -per a ells- que aquesta formació, com la resta de béns de consum, està sotmesa a la obsolescència programada: creen la il·lusió que cada vegada són necessaris més títols que cal aconseguir i anar renovant per a exercir la mateixa professió. Fins i tot s'inventen estudis nous si és que hi ha algú disposat a pagar-los; avui dia es pot esser expert titulat en coses d'allò més imaginatives.

Mentrestant, l'educació de qualitat, la que et forma com a persona i t'ajuda a configurar la ment, la personalitat i la identitat cultural, es devalua i deixa de banda, perquè la història, la filosofia i l'art no són útils per a treballar. Pitjor, fomenten la capacitat de pensar i l'esperit crític, i això no és necessari -és, de fet, perillós- per a la mà d'obra. "Si

ets a l'elit, pots tenir una educació alliberadora: amb filosofia, història, art...amb tot el que ens fa persones i ciutadans. Però si ets al precariat, ja no. Et diuen que, com que això no et prepara per al mercat laboral, és un luxe fora del teu abast. És clar, al projecte neoliberal li interessa aquest empobriment de la ment perquè si no estàs educat aleshores no tens capacitat de subversió ni opció de creure que es pot fer alguna cosa millor".³⁷ Les humanitats i les ciències socials són prescindibles. D'aquesta manera es fomenta la sensació d'aïllament i desarrelament de les persones i es segmenta l'educació per classes socials, com abans, quan els membres de l'elit tenien en exclusiva accés a l'educació i als beneficis -més enllà de la feina- que aquesta porta.

És una perversió del mite platònic de les ànimes. Segons el filòsof, existeixen tres tipus d'ànimes que determinen la naturalesa de l'home: l'ànima racional/sensible, que és la superior, la del savi dedicat a la raó, l'ànima passional/irascible, dels soldats defensors de l'ordre de la polis i l'ànima sensual/concupiscible dels obrers, artesans i productors. Segons Plató, la política que regeix la polis ha d'estructurar-se en base a aquesta divisió i cada home, segons sigui d'or, d'argent o de bronze - és a dir, tingui una o altra ànima- ha d'ocupar un lloc a la societat de manera corresponent.³⁸

Es tracta d'una justificació a la meritocràcia que pot servir al neoliberalisme d'argument, ja que la posició de govern, segons aquesta teoria, ha de ser per a aquells més excel·lents, preparats. Sabem que avui dia no és així. Tenim polítics que no han acabat els seus estudis -fins i tot n'hi ha que els han acabat plagiant les tesis

³⁷ Cita de Guy Stending treta de l'entrevista apareguda al diari *Ara* el 8/1/15

³⁸ Alcoberro, Ramón sobre la teoria platònica de l'ànima www.alcoberro.info
Consultat el 2/7/17

finals- i que no complirien els requisits lingüístics que es demanen a molts cambrers i caixeres de la costa. A més, perquè aquesta divisió fos legítima, totes les ànimes haurien d'estar en igualtat de condicions; tenir les mateixes oportunitats d'accedir a la seguretat en la vida i l'educació de qualitat per a mostrar la seva naturalesa. I això no és possible, ja que la desigualtat augmenta fins a nivells desconeguts i la mobilitat social declina, resulta evident que el model socioeconòmic neoliberal ha fracassat en la seva proclamació de generar mobilitat social basada en el mèrit.³⁹

Esser emprenedor és igualment frustrant; les famílies cada vegada són menys capaces d'oferir suport en el procés i les institucions, com els bancs, cada vegada ofereixen menys crèdit o ho fan a preus massa alts. Igualment són altes les taxes d'autònom, els requisits necessaris per a obrir un negoci, els lloguers comercials...per tant esser un emprenedor en el sentit més empresarial de la paraula és una aventura que resulta per a molt pocs.

Així, molts joves es veuen catapultats al precariat des de que acaben la carrera i cauen en llocs de becari, que són una trampa més: pagues unes pràctiques que supleixen un lloc de treball -és a dir, l'empresa de rebuda cobra per la teva feina enlloc de pagar-te-la, i sovint rep subvencions per formar becaris - i que, a canvi guanyes experiència, però tu i la teva família heu d'assumir els costos d'aquest període. És cert que s'aprèn, sempre es pot aprendre alguna cosa arreu i de tothom, però no és una experiència laboral real: no tens un sou, no estàs assegurat, i com que no hi ha cap contracte en ferm que estipuli les teves tasques, acabes assolint tota mena d'encàrrecs diferents.

³⁹ Standing, Guy *El precariado. Una nueva clase social*

Podria esser tolerable si hi ha una perspectiva de millora, com aconseguir fer fixe la teva funció, però perquè quedar-se amb la vaca quan ja es te la llet? un cop acabat el teu període de pràctiques començarà el d'algú altre, perpetuant aquesta situació. Pot esser per pur oportunisme aprofitament, i també pot ser perquè l'empresa (i penso en institucions culturals, com la que em va rebre a mi quan vaig fer la meva estada en pràctiques) no pugui permetre's de contractar ningú més. Llavors és molt frustrant veure possibles iniciatives que no et deixen dur a terme perquè senzillament no hi ha mitjans per a fer-ho, perquè la gestió de qui es depèn estima que no són necessaris canvis en aquest sentit, i t'has d'acontentar a funcionar sense explotar del tot les teves capacitats, amb la significativa pèrdua personal i per a l'empresa.

En alguns països, els llocs de becari s'estan convertint en un ritus de pas per als joves de classe mitja. Als Estats Units -i cada vegada a més llocs, entre els quals hi ha Espanya- hi ha fins i tot becaris virtuals, que treballen des de casa per a una o més empreses, realitzant investigacions, ventes, estudis de mercat, disseny gràfic, estadístiques o desenvolupament de mitjans socials. Encara que els estudiants entren així en relació amb algunes esferes d'una possible feina futura i poden treballar quan els convé, entre els potencials inconvenients hi ha l'aïllament i l'impossibilitat d'establir altre mena de relacions.⁴⁰

És el cas d'una empresa espanyola d'estadística, que contracta estudiants titulats en matemàtiques i especialitzats en la matèria a temps complert, amb la possibilitat que ells gestionin les hores i el volum de feina com els convé, sense haver d'anar físicament a les oficines perquè hi ha tot un sistema de control digital (una plana web

⁴⁰ íbidem

que conta les hores que passes a l'oficina virtual, la quantitat de connexions que hi fas, dates límit d' entrega de continguts...).

D'aquesta manera el treballador té la doble càrrega d'exercir com a tal i també de esser el seu propi cap, i això està molt bé per a contribuir a mantenir la precarització: aquesta feina és fàcilment compaginable amb l'adquisició, simultània, de més títols i a la perpetuació del que els antropòlegs anomenen "estatus informal"⁴¹ és a dir, no comptar amb un salari fixe, perquè es modifica segons les hores o el nombre d'entregues, de volum de feina que se't exigeix, i que és variable, ni comptar amb un estatus i les ventatges d'aquest perquè enlloc de tenir un contracte d'acord a les funcions que fas sovint se't fa un de "fixe discontinu", que és un nínxol de feina submergida, doncs s'hi declara el mínim d'hores possible, i com que el treballador accepta que siguin variables, sempre n'acaba fent moltes més de les que estipula aquest contracte, amb la conseqüent inseguretats de dependre de la "bona voluntat" del patró de pagar-te la feina que no surt declarada enlloc i la conseqüent pèrdua de complements, perquè les hores no declarades evidentment no cotitzen a la seguretats social i així es triga molt més a, per exemple, aconseguir el nombre mínim de temps treballat per a demanar el subsidi d'atur (que actualment a Espanya és d'un any).

Les feines creatives tendeixen a ser sempre les menys quantificables. Per això formacions com la de dissenyador gràfic o periodista són de les més sofertes, perquè és molt més fàcil de canviar els seus productes per altres "beneficis", com permetre de publicar en un conegut portal d'internet per a guanyar prestigi i lectors... en aquesta línia, Clay Shirky, professor de la universitat de Nova York, digué: "les noves tecnologies) ens permeten unir esforços i satisfer es nostres ansietats humanes de compartir, relacionar-nos, cooperar i esser

⁴¹ Standing, Guy *El precariado. Una nueva clase social*

creatiu, i fer-ho de manera altruista i generosa"⁴² ...però, i els diners? i la justa retribució econòmica que permeti viure d'aquesta feina? es tracta d'un doble raser: una manera de regalar feina i aconseguir que a la llarga s'acabi degradant, perquè per a alguns aconseguir aquests continguts culturals gratuïts és l'única manera d'accedir-hi; els seus ingressos són massa justos per a incloure'ls en el seu pressupost. A més, si ho poden obtenir de manera gratuïta, encara que sigui amb limitacions de qualitat o quantitat (com les que imposen certs diaris i publicacions digitals) perquè pagar-ho? s'entén com un esforç innecessari, i així professions que abans tenien una dimensió molt real en el món laboral avui dia es devaluen; es compliquen fins al punt de veure's reduïdes a hobby, a una font d'ingressos secundaris que a la pràctica no aporten la seguretat necessària per a viure. Pa per avui (que la meva feina tindrà ressò) i gana per a demà (que acabaré lluitant per a fer entendre a la gent el valor, tant monetari com de concepte, d'aquesta).

És una diferència fonamental amb el vell proletariat; que comptava amb unes condicions laborals -pitjors o millors- i un estatus, un perfil ocupacional molt més definit. Pot ser que aquesta inestabilitat es teneixi amb el romanticisme propi dels esperits lliures; inconformistes que rebutgen les normes encorsetades del vell laborisme, del materialisme burgès d'abans, evocant figures com Bob Dylan, músic i poeta en gira permanent, o Jack Kerouac, l'escriptor errant per excel·lència.

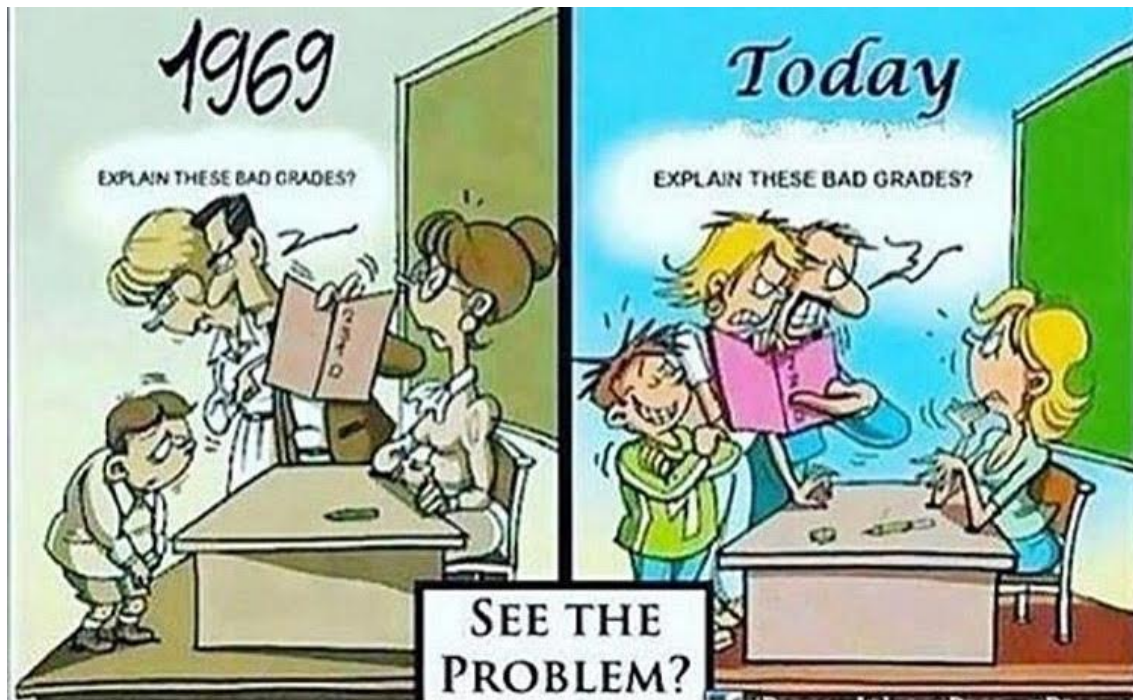
⁴² Cita literal de la Wikipedia castellana treta de l'entrada referent a Clay Shirky consultada el 2/2/16

Però per molt que s'hi avinguin a les condicions, el cert és que en aquest model socioeconòmic de pèrdua de valors culturals en pro del mercantilisme, els artistes ho són a temps parcial, i precaris a temps total.

Aquesta mercantilització dels valors culturals, de l'ensenyança, és una malaltia social, per la qual s'ha de pagar un preu.

Si l'ensenyança es ven com una inversió, si hi ha una oferta il·limitada de títols i si aquests no proporcionen el rendiment promès en termes d'accés a bones feines i elevats ingressos amb els quals saldar els deutes contrets al haver-se vist induït a comprar aquest producte, una quantitat major de precaritzats es sentiran amargats i indignats. Com en la vella broma soviètica: ells fan veure que ens paguen, i nosaltres fem veure que treballem. La variant educativa seria: ells fan veure que ens ensenyen, i nosaltres que aprenem. La infantilització de la ment forma prat del procés. Els cursos són més fàcils, tractant de maximitzar la taxa d'aprovat -perquè si no, l'estudiant/consumidor té eines, com les enquestes de docència, per a expressar les seves reclamacions- legítimes o no- i els professors no tenen més remei que conformar-s'hi.⁴³

⁴³ Standing, Guy *El precariado. Una nueva clase social*

44

En lloc d'aprendre cultura i història, a les escoles s'ensenya com ser consumidors eficients; fins al punt que ara, a l'ESO, els nens hi van amb ordinadors portàtils enlloc de llapis i llibretes. L'evidència de la desigualtat entre uns i altres es fa més evident -perquè la tecnologia és una mostra potent del poder adquisitiu de cada família i un problema afegit per a aquestes, per molt que es digui que estan estandaritzats- i perquè això re configura totalment la manera d'aprendre i ensenyar, potenciant el component d'obsolència que cada vegada penetra més en l'educació, que abans es cimentava en pilars fermes d'assignatures i metodologies ben definides.

⁴⁴ Imatge treuta de la conta d'Instagram @wellnesstutorial el 17/7/17

Les trampes de la precarietat reflecteixen una desavinença entre les aspiracions dels joves i el sistema de preparació del capital humà, que ven títols amb una perspectiva falsa. La majoria de les feines que ofereix no requereixen tants anys d'estudis, i presentar-los com a requisit perquè la gent pugui ocupar-los vol dir crear tensions i frustracions que obriran la porta a la desil·lusió i la frustració d'estatus.⁴⁵

Per a posar un exemple, és fàcil que, per a fer de cambrer a la costa, es demani el coneixement de tres idiomes com a mínim, i en un nivell avançat; que requereix més anys de preparació acadèmica que la que fa falta per a la feina en sí. Per tant, es prima aquesta qualitat per sobre d'altres habilitats, i fàcilment la feina l'obtindrà una persona capaç de parlar castellà, anglès i rus, encara que els hagi adquirit de manera natural, a casa, que algú que s'ha estat formant en l'hostaleria i no en el camp lingüístic, si més no amb tanta amplitud.

A més, els joves es veuen entre l'espasa i la paret: obligats a triar entre les seves aspiracions, recolzades per anys d'estudis, i la seva necessitat d'ingressos⁴⁶

Amb 24 anys, hauria d'allargar la meva formació com a mínim un any més, per a fer un màster de preu elevat, tot i ésser públic, que completi la meva carrera i sigui el "passaport per al meu futur"⁴⁷. Dubto que el fet de tenir o no un màster faci una gran diferència.

Sigui com sigui, no puc assolir aquest compromís. No tan sols pel cost econòmic, sinó també pel cost personal: la meva necessitat

⁴⁵ Standing, Guy *El precariado. Una nueva clase social*

⁴⁶ Íbidem

⁴⁷ Eslògan de la pàgina web de la Universitat de Girona, en l'apartat que anuncia els màsters, visitada el juliol de 2017

d'independència del nucli familiar és cada vegada més imperiosa i imminent, i no puc afrontar-la sense uns ingressos, que amb prou feines seran suficient per a sufragar els costos d'aquesta independència necessària, tant per a deixar de ser una càrrega econòmica a casa com pel desenvolupament personal: cada vegada s'endarrereix més l'inici d'aquesta etapa natural de la vida de les persones, i es normalitzen situacions com la que viu l'anomenada "tribu de les formigues" (SI, 2009)⁴⁸ graduats que volten pels seus antic campus per a mantenir la zona de confort que havien establert durant els seus anys d'estudis: segueixen mantenint les dinàmiques i hàbits d'aquesta època passada, com ara compartir pisos rellogats i viure de feines intermitents i temporals. També son molts els que tornen al domicili familiar, els anomenats fills boomerang, que un cop tenen el títol tornen a casa a exprimir les pensions i ingressos dels seus progenitors mentre experimenten una sensació de frustració vital comprensible, ja que la situació en la que es troben traeix les expectatives de millora, èxit i emancipació. El resultat és una adolescència prolongada, perquè els ritus de pas a la maduresa són cada vegada més inaccessibles i els processos naturals, com el matrimoni i els fills, s'endarrereixen (perquè en aquest context d'inseguretat la gent no s'hi atreveix) contribuint -juntament amb l'emigració- a envellir les societats. A més, mantenir les dues feines a l'hora -la de supervivència, remunerada, i la intel·lectual, formativa- crema molt.

Els joves es queden sense un model a emular, perquè el que servia per a la generació anterior per a ells està obsolet.

Standing parla de desafiament a la masculinitat: històricament, aquesta es definia per la capacitat de complir uns patrons

⁴⁸ Standing, Guy *El precariado. Una nueva clase social*

preestablerts, com aconseguir una bona feina i ser capaç de mantenir una família, fets que proporcionaven identitat i respecte, tant a nivell social com individual.

Actualment aquest model és molt difícil d'acomplir i això fa trontollar l'estabilitat emocional de molts precaris, potser, com diu Standing, de manera més accentuada en el cas masculí però que en opinió meua també afecta les dones -que, a més, tenen una triple càrrega de responsabilitats, com hem vist- , perquè al cap i a la fi es tracta d'acomplir expectatives familiars -les d'una generació anterior que potser no veu el canvi de paradigma social i descarrega en els seus fills emocions negatives de pressió i decepció- personals -de veure com les promeses fetes per les institucions educatives a l'hora de promocionar els estudis i títols que han adquirit i que a la pràctica, després de tot l'esforç, no s'han acomplert- i de satisfer el desig natural d'emancipació, present en ambdós gèneres.

Standing, a *El precariado. Una nueva clase social* recull el testimoni d'un graduat a l'atur que manifesta la seva amargura: "...los *baby boomers* tenien una educació gratuïta, domicilis barats, substancioses pensions de jubilació, retir a una edat no gaire avançada i segons habitatges. A nosaltres ens han deixat una educació que hem de comprar a poc a poc (per crèdits als estudiants enlloc de beques, com passa en els països anglosaxons, o per pagaments fragmentats, com aquí Catalunya, a aquells estudiants que no compleixen els requisits per a la beca) i un mercat immobiliari que ens impedeix l'accés a un habitatge decent (perquè els lloguers són molt cars i els preus de compra desmesurats: per exemple, a la zona de la Costa Brava, un apartament menor a 30 metres quadrats que no és a primera línia de mar i on el menjador i el dormitori són la mateixa cosa, amb una petita habitació extra (o potser ni això), cuina americana i lavabo a part està

en torn als 70.000 euros, un preu que fins i tot en el context de dos sous resulta difícil d'afrontar), el sistema financer que va fer rics als nostres pares ens ha deixat a nosaltres sense cap altra possibilitat que escollir entre una feina de merda o cap feina". Un altre testimoni recollit al mateix llibre deia " els contractes de les feines en les quals treballem i dels pisos on vivim son de curta durada (i millor! perquè en aquest context de precarietat dubtem a l'hora d'assolir compromisos a llarg termini) els passos que fem a la vida van d'un costat a l'altre, per molts de nosaltres l'únic punt de referència el representa la llar de la nostra infància...la generació que rescatarà Gran Bretanya no es pot posar en marxa; i mentrestant els deutes creixen, les feines són cada vegada més escasses i la vida més dura i difícil".

Per això s'instal·la entre el jovent una sensació de decadència i precarietat que sumeix en l'avorriment i la desesperança, la frustració i la sensació de fracàs.

PELIGROS POSTUNIVERSITARIOS (I)

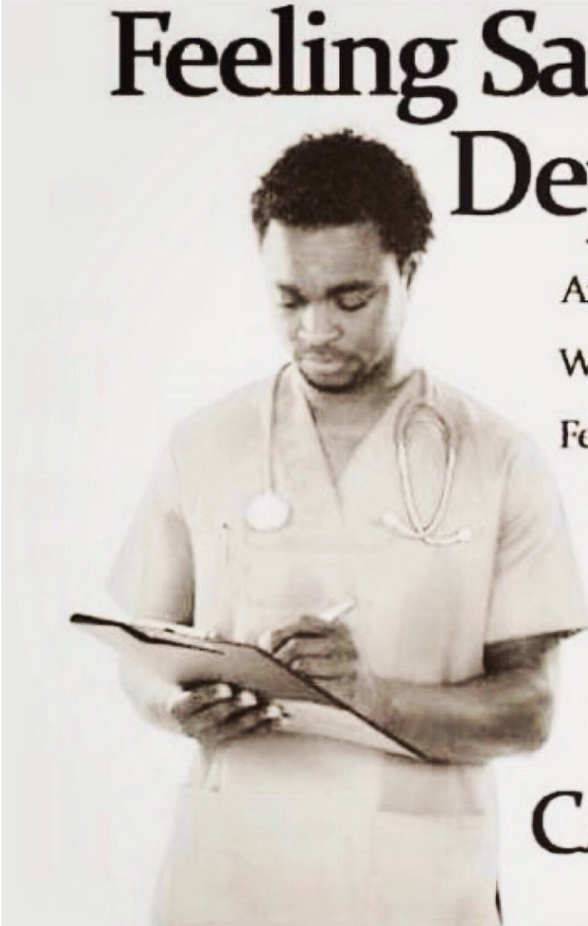
PELIGROS POSTUNIVERSITARIOS (II)

49

⁴⁹ Vinyeta díptica de *Moderna de pueblo* trobada al seu Instagram @modernadepueblo

Efectes psicològics de la precarietat

Feeling Sad and Depressed?

Are you anxious?
Worried about the future?
Feeling isolated and alone?

You might be suffering from **CAPITALISM**

Symptoms may include: homelessness, unemployment, poverty, hunger, feelings of powerlessness, fear, apathy, boredom, cultural decay, loss of identity, extreme self-consciousness, loss of free speech, incarceration, suicidal or revolutionary thoughts, death.

"Things are so hard to figure out when you live in this hard, feverish world"

Jack Kerouac

Els precaris son demonitzats, conceptualitzats com pàries: paràsits dels subsidis que no tenen motivació per a portar una vida "decent" -estudiar, treballar, formar-se, fer carrera, contribuir a la societat i al progrés, al creixement econòmic- i en la majoria dels casos no és així. Els precaris accepten un munt de feina no remunerada per a obtenir els subsidis dels que viuen, a part d'haver-los generat en els seus períodes d'activitat laboral. Matinen, fan cues, esperen, salten d'un funcionari a un altre, omplen formularis... i la majoria aprèn amb l'experiència; quan s'enfronten a aquests procediments per primera vegada -i alguns en un país que no és el seu la llengua del qual encara no dominen, potser ni tan sols coneixen- d'entrada no saben on acudir, no poden pagar assessorament professional etc. Van d'una errada en una altra que els costa temps i esforç. A aquesta frustració s'hi afegeix la vergonya que acompanya el seu estatut: interioritzen aquesta sensació de culpabilitat per estar a l'atur, es senten inferiors i això els afecta l'autoestima i l'ànim.

Molts immigrants qualificats i titulats, quan arriben al país de destí no poden exercir la seva professió perquè no hi ha un acord de reconeixement entre aquest i el país d'origen, per tant s'han de conformar amb el que el mercat laboral els ofereix, amb la conseqüent frustració d'estatus. Constitueixen una font de treball insegur que actua com a palanca per a reduir el nivell de vida d'altres persones. Actualment treballo en un mercat, i em paguen 50 euros per cada torn -d'unes 8 hores-. He conegut immigrants als quals els paguen, per la mateixa jornada, 10 euros, perquè el seu cap coneix la seva situació de vulnerabilitat, al no tenir papers. Ells ho accepten perquè tenen por d'anar a pitjor; d'esser empresonats i deportats. Accepten tota la violència que suposa viure al marge de la societat, sobreviure, més aviat, i ho fan gràcies a l'ajut de la seva comunitat; s'estableixen en

guetos i sovint són també extorsionats per organitzacions mafioses que es dediquen a exprimer-los.

"La miseria desmoralitza. Si un terç de la societat viu sumit en la indigència la societat sencera esta desmoralitzada. La por és producte de la miseria, com ho és l'impuls irrefrenable, el somni febril, de sortir d'ella a tota costa. Parapetar-se darrera el vidre d'un cotxe de luxe, darrera la tanca d'un xalet, darrera un compte bancari ben farcit. La miseria xafa i apoca. Afluixa la consciència i acurta les perspectives. L'home només pensa què menjarà avui, d'aquí una hora, d'aquí un instant. La miseria és anti social i insolidària. Una multitud de miserables mai es mostrarà solidària. N'hi ha prou amb llençar-los un crostó de pa per a que es comencin a barallar per ell. Les imatges de penúria no interessin a ningú, no susciten curiositat -perquè n'hem vist tanta que ja ens rellisca?- . La gent s'aparta, com per reflexe, de les bosses de pobresa. Sembla que hi ha en ella alguna cosa vergonyosa, humiliant, una situació de fracàs. L'estigma de la derrota".⁵⁰

En contextos com aquests, la ment canvia. Es torna pràctica en excés. Egoista. I a aquest egoisme s'hi afegeix la alienació que promou el mal ús -abús- de la tecnologia de la que avui disposem.

Juntament amb la substitució de l'oci elaborat, el treball de qualitat, per el joc, l'entreteniment consumista i de gratificació immediata, les noves tecnologies re configuren el nostre cervell de manera biològica: les capacitats -com la memòria, l'eloqüència, la de concentració, la constància, la paciència ...que fonamenten el model intel·lectual tal i com el coneixem, vigent des de l'època de la Il·lustració- es perden davant d'una societat impacient, frenèticament sotmesa a la multi tasca, que cada vegada té més problemes per a assumir projectes

⁵⁰ Kapuscinski, Ryszard *El mundo de hoy. Autorretrato de un reportero*

densos i a llarg termini, també perquè el fracàs està molt penalitzat en la nostra societat. Es pretén que la gent sigui ràpida, eficient, productiva. Qualsevol desviament d'aquest camí s'entén com a fracàs personal. També el concepte de temps varia: fins ara la divisió entre temps privat i temps a la feina era molt marcada.⁵¹ A més, les jornades laborals es limitaven a l'entorn de la feina i s'establien en funció de les hores de llum diürna. Fora d'aquest horari, tret d'algunes excepcions - com feines liberals, policies i metges, per exemple- la desconnexió de la feina era molt més garantida.

Les noves tecnologies -com l'aplicació Whatsapp, que molts utilitzen per a mantenir el contacte -i control- fora del lloc de treball- o el correu electrònic, que permet rebre fitxers i volum de feina extra durant el cap de setmana- faciliten la flexibilització -és a dir, tendència a ampliar-se, robant espai a l'àmbit privat- de l'horari laboral. És una mostra més de la violència neoliberalista, l'intent de sobreexplotació i condemna del precariat a un present etern.

52

⁵¹ Sennett, Richard *La corrosión del carácter*

⁵² Vinyeta treta de la web *cinismoilustrado.com* 24/7/17

Conclusions

Tot i la confusió, la ràbia i la frustració, no podem perdre les ganes de viure. L'alegria, el fet de saber que l'existència és efímera i per tant no ens l'hem de prendre tant seriosament. Ens volen tristos, esporuguits, dividits. El riure, tal i com es mostra a la pel·lícula *el nom de la rosa*, basada en el best seller d' Umberto Ecco, és el primer pas a la resistència. I el sentit comú. Per tant, em faig meves les paraules de José Saramago al text que anomena *la alternativa al neoliberalismo se llama conciencia*⁵³ que reproduïxo a tall de conclusió:

"La alternativa al neoliberalismo se llama conciencia. Podéis decir pero, conciencia no es un sistema económico. No, no es un sistema económico. Conciencia no es la organización del mercado. Tampoco es un régimen político nuevo. No es eso. No lo es. Es algo más que todo eso. Es la conciencia que hay que tener. Hay que tener contra todo y contra todos los que precisamente entienden que lo que no hay que tener es conciencia. Eso es lo que debéis formaros todos los días. Debéis formaros en la reflexión, en el debate, en el examen en profundidad de las cosas, de las circunstancias, porque no hay nada más para oponer a un sistema que quita, que está quitando a toda la humanidad - con excepción de los que se aprovechan- que es algo que debería preocuparos. Lo que se está preparando es sencillamente un mundo para los ricos. Lo que se está preparando en este planeta es un mundo para los ricos. Claro que habrá pobres, pero el mundo será para el disfrute de los ricos, y los pobres estarán allí [...] millones de seres humanos son para desechar. No tiene condiciones para trabajar con un ordenador, para llegar a estudios avanzados, para utilizar tecnología avanzada... son para desechar. Y aunque no estoy seguro de lo que voy

⁵³ Aquesta conferència es pot trobar a *Youtube* amb facilitat introduint el nom de l'autor i el títol

a decir me parece en todo caso bastante coincidente con eso el hecho que hay unos cuantos conflictos en el mundo donde nadie piensa intervenir . ¿Qué más da que se maten unos cuantos, miles, muchísimos miles de negros o indios o lo que sea? pues a lo mejor pertenecen al grupo de 20, 25 millones de personas que son para desechar. Mientras se maten los unos a los otros ya no tendré que matarlos yo. Y así están las cosas. ¿Qué es lo que tenemos nosotros para oponer a esto? no tenemos poder, no estamos en el gobierno, no tenemos multinacionales, no dominamos la finanza especulativa mundial...no tenemos nada de eso. ¿Qué tenemos entonces para oponer? nada más que la conciencia de unos hechos. La conciencia de mi propio derecho, de que soy un ser humano, sencillamente un ser humano, y que no quiero ser más que eso. La conciencia que lo que está en el mundo me pertenece; no en el sentido de propiedad sino de responsabilidad. Derecho a saber, a intervenir, a cambiar. Eso se llama conciencia y eso no se gana. No se gana de un día para quedar hasta el final de la vida. Se gana, se pierde y se renueva todos los días. Podéis decir eso cansa mucho. A lo mejor sí cansa, porque implica una tensión de espíritu que no renuncia, que no se desanima. La conciencia no se alimenta en solitario, no la pongo delante del espejo conmigo, que buenos, que maravillosos somos ella y yo...se alimenta del trabajo, en la acción, en el debate, en la reflexión conjunta, en el intercambio de ideas [...] esa mirada que puede reconocer en el otro a su amigo, su compañero, la persona necesaria...a eso se llama encuentro entre conciencias . Se llama el momento en que las cosas empiezan a contar. El momento de "¡no me da la gana!" el momento en que yo digo "¡pues no! [...] pues eso, tenemos un duro trabajo por delante. Y a nosotros no nos desechan porque nosotros somos conciencias, ¡Conciencias, y conciencias, y conciencias!